

прогалани у його діяльності. Також виокремлено головні причини затягування та гальмування аграрної реформи. Акцентовано увагу на ключових моментах, що стосуються реформування аграрних відносин в сучасній Україні. З'ясовано спільне та відмінне між аграрним законодавством Гетьманату 1918 р. та сучасними законодавчими актами.

Висновки. Основні положення аграрного законодавства Гетьманату 1918 р. були адекватні загальноісторичним обставинам часу і спрямовувалися на те, щоб наділити малоземельних селян землею. Разом із тим, Гетьман був змушений відкласти деякі елементи реформи, суттєво затягуючи процес аграрних перетворень. Це викликало незадоволення широких селянських мас і зумовило консолідацію опозиційних режимів П. Скоропадського саці.

Сучасний законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» теж оцінюємо позитивно, адже він створює юридичні підстави для відкриття в Україні ринку землі сільськогосподарського призначення, що, безумовно, є значним кроком вперед у питанні запровадження цивілізованого регулювання поземельних відносин та відродження українського сільського господарства. Разом із тим, умови відкриття ринку землі, які запропонував законодавець, є далекими від досконалості, а якщо вони будуть прийняті у запропонованій редакції – кінцевої мети аграрної реформи може бути не досягнуто. Пропонуємо сучасному законодавцю звернути увагу на Державний Земельний банк не лише як на історичний досвід у реалізації аграрної реформи, а і як на дієвий інструмент створення цивілізованого ринку землі в сучасній Україні.

Ключові слова: аграрне питання, Гетьманат 1918 р., Рада Міністрів, селянство, аграрна реформа, Державний Земельний банк.

УДК 94:323.272](477.51) “1918”
DOI: 10.31651/2413-8142-2019-22-15-19

Н. А. Ковальова,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри філософії та українознавства ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6192-9532>

ЧЕРНІГІВСЬКЕ ПОВСТАННЯ 1918 Р.: СПРОБА РЕАЛІЗАЦІЇ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ ІДЕЇ СЕЛЯНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ*

У статті проаналізовано роль українських більшовиків в організації та перебігу селянського повстання на Чернігівщині влітку 1918 р. Встановлено, що Чернігівське повстання було невдалою спробою реалізації більшовицької ідеї селянської (аграрної) революції, розробленої на початку XX ст.

Ключові слова: Чернігівське повстання, селянська революція, селянство, КП(б)У, більшовики, М. Кропив'янський, Гетьманат.

* Статтю написано згідно з держбюджетною темою «Українська революція (1917 – 1921 рр.): селянський фактор» (номер державної реєстрації 0118U003864)

Постановка проблеми. Чернігівська губернія стала другим центром селянської повстанської боротьби в 1918 р. Ілюзію загального революційного підйому в Україні створювало те, що Чернігівське повстання готувалося й відбувалося на тлі одного з найбільших робітничих виступів – всеукраїнського страйку залізничників (розпочався в середині липня й тривав до середини серпня 1918 р.) та селянського повстання на Київщині (початок червня – серпень 1918 р.). Якщо повстанці Київщини виступали за відновлення УНР і влади Центральної Ради, то організатори повстання на Чернігівщині прагнули встановлення пролетарської радянської влади за участі селянства. Їхній задум відповідав ідеї селянської революції, розробленій у лавах більшовицької частини РСДРП ще на початку XX ст. Глибокий теоретичний аналіз ленінської візії цієї революції й участі в ній селянства здійснив черкаський дослідник І. Фареній [1]. Прийнятність ленінського бачення селянської революції для українських реалій дозволяє перевірити розвиток Чернігівського повстання 1918 р.

В історичній літературі Чернігівське повстання, незважаючи на публікацію значної кількості джерел, не знайшло об'єктивного висвітлення. Дослідник 1920-х рр. В. Качинський, аналізуючи вияви селянського руху в 1918 р., Чернігівське повстання обійшов увагою, побіжно констатувавши «міцний» зв'язок селянства з пролетаріатом [2, 95]. Крізь призму союзу робітничого класу й трудящого селянства схарактеризував Чернігівське повстання дослідник 1980-х рр. І. Хміль. Причини поразки повстання він убачав у передчасності, невідповідності виступу [3, 84]. Серед сучасних дослідників найбільше уваги заходам аграрної політики Гетьманату та настроям селянства у регіоні приділила І. Еткіна [4-6]. Дослідниця дійшла висновку, що Чернігівське повстання стало результатом репресивно-каральної політики Гетьманату щодо селянства [4, 261-262], й зауважила практичну недослідженість в історіографії селянського руху 1918 р. у губернії [6, 363]. Настрої селянства та наслідки повстання для місцевої влади проаналізував В. Прудько [7]. На нашу думку, Чернігівське повстання 1918 р. потребує висвітлення в контексті концепції селянської революції, зокрема ставлення більшовицької партії до селянського руху.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні ролі українських більшовиків в організації та перебігу повстання на Чернігівщині влітку 1918 р. Основними завданнями дослідження є визначення ролі селянства у цьому повстанні та аналіз ставлення ЦК КП(б)У до повстанського руху на Чернігівщині.

Виклад основного матеріалу. Тривалий час верхівка КП(б)У, роз'єднана на «лівих» (складали більшість влітку 1918 р.) і «правих», не могла виробити спільної позиції щодо селянського руху. Місцем бурхливих дискусій про роль селянства у політичній боротьбі в Україні став І з'їзд КП(б)У, який тривав 5-12 липня 1918 р. у Москві. Доповідачі з місць зауважували практичну відсутність зв'язку більшовицьких організацій із селянським рухом, вказуючи на його стихійний характер, або ж відзначали організаційну роль інших політичних сил (на Єлисаветградщині працювали праві есери, на Поділлі й Волині – Селянська спілка та українські

есери) [8, 6-8]. Більшовики визнавали лише соціальний характер повстань, убаचाючи мету селянського руху на цьому етапі в обстоюванні прав на землю і продовольство, які відбирали у селян Гетьманат та німецько-австрійські війська. Спільною рисою у поглядах учасників з'їзду була орієнтація на сільську бідноту, а відмінною – оцінка характеру і рушійних сил повстанського руху 1918 р. Зокрема, селянський характер повстань в Україні визнавали Я. Яковлев і А. Бубнов [8, 56-57, 84, 110-111]. М. Скрипник обстоював суто пролетарський характер революції як частини світової боротьби [8, 70]. Впливові «ліві» підтримали ідею організації всеукраїнського повстання. Секретар ЦК КП(б)У Г. П'ятаков поставив перед партією завдання очолити це повстання і залучити селянство до боротьби [8, 91]. Керівництво повстанням покляли на Всеукраїнський центральний військово-революційний комітет (ВЦВРК) на чолі з А. Бубновим.

Чернігівська губернія у 1918 р. була розділена на дві частини: 144 волості (з 187 дореволюційних) входили до складу Української Держави П. Скоропадського, а інші 43 волості, об'єднані у п'ять повітів, перебували під контролем Радянської Росії. Наслідками цього були політична нестабільність, поширення бандитизму тощо [6, 363-364]. Озброєні банди діяли як на територіях, підконтрольних Радянській Росії, так і Гетьманату (для останнього були характерні й зловживання німців реквізиціями продовольства у селян). Достатніх сил для наведення й підтримки тут порядку Гетьманат не мав: незначний контингент німецьких військ і побоювання місцевого населення вступати на службу до Державної варти та повітового козацтва сповільнювало процес роззброєння населення [9, 228-230, 236]. До того ж, через недостатнє фінансування штат Державної варти був укомплектований наполовину і страждав від плінності кадрів.

Головною метою більшовицького повстання мав стати удар на Київ, а через Полтавську губернію – на Харків. Ударні загони формувалися переважно з червоногвардійців, а селянство залучалося з метою вимотування ворога. Повстанський штаб на території Чернігівської й частково Полтавської губерній (Ніжинський штаб) очолив «полковник» Микола Кропив'янський – колишній підполковник, учасник Першої світової війни, уродженець с. Володькова Дівиця на Чернігівщині, член КП(б)У. Повноваження Чернігівського (Ніжинського) штабу поширювалися на сім повітів Чернігівської губернії, Прилуцький повіт Полтавської губернії, підконтрольні Гетьманату П. Скоропадського [10, 94].

Підготовчий етап Чернігівського повстання тривав майже два місяці – від другої половини червня й до початку серпня 1918 р. 19 червня Ніжинський штаб видав наказ № 1, яким закликав створити у кожному повіті губернії свої військово-революційні комітети (штаби) із власним військом (на рівні волості створювати роту, на рівні повіту – полк), які мали встановити зв'язок із Чернігівським штабом. Три наступні накази (№ 2-4 від 25 червня, 2 і 9 липня) регламентували детальну розробку плану військово-організаційної роботи: військовий вишкіл повстанців, налагодження дисципліни, мобілізацію населення

тощо [10, 95]. 17 липня Ніжинський штаб видав наказ № 6, закликаючи населення Чернігівської і частково Полтавської губерній до повстання. Дату повстання – 6 серпня 1918 р. – визначив ВЦВРК, який видав наказ № 1 про негайний збройний виступ усіх повстанських організацій і захоплення влади ревкомами. Маючи підтримку «лівих» у складі ЦК КП(б)У, Ніжинський штаб діяв без узгодження з Чернігівським губкомом, чим останній був дуже невдоволений [11, 122, 125].

У розпорядженні Ніжинської групи повстанців були гвинтівки, три кулемети, гранати й гостро відчувалася нестача патронів і власної артилерії. Командний склад налічував 14 офіцерів і до 200 унтер-офіцерів [10, 96]. Кадрові військові прагнули налагодити сувору дисципліну, навіть погрозували розстрілами за невиконання наказів [12, 70, 76]. Структура партизанського війська будувалася за зразком царської армії, передбачаючи у своєму складі батальйони, роти, взводи, відділення, санітарів [13, 79].

Зброя для повстанців Чернігівщини постачалася з Росії шляхом контрабанди, партизани також роззброювали невеликі загони Державної варти, чи купували у неї за спирт, а місцеві селяни діставали приховану раніше зброю [14, 75]. Проте у деяких місцях цих запасів вистачало лише для озброєння п'ятої частини учасників повстання [15, 218]. Часто селянська зброя виявлялася несправною й заржавілою, або ж виходила з ладу під час бою [16, 34].

Керівники Чернігівського повстання планували залучити до боротьби широкі верстви селянства, було проголошено загальну мобілізацію сільського населення віком до 35 років, а також офіцерів (такий контингент, за даними А. Бубнова, складав до 40 тис. осіб [10, 97]). Щонайменше передбачалося сформувати на Чернігівщині 15-ти тисячне військо [12, 71]. Однак ці задуми не було реалізовано. Більшовики змогли зібрати у губернії понад 6 тис. селян-повстанців [17, 227]. Зокрема, у Ніжинському повіті було озброєно до 1 тис. повстанців і взято на облік більше 5 тис. осіб [10, 96]. Встановити кількість місцевих селян у повстанських формуваннях службовці Генерального штабу Української Держави, зокрема полковник Мішковський, не могли й стверджували, що це була невелика частина [17, 257]. Більшовики-організатори партизанських загонів подають певні цифри. Наприклад, мешканці Веркіївки мобілізували близько 100 селян [13, 84]. З часом чисельність селян-втікачів зросла у Веркіївському загоні – до 200 осіб, у Володьковій Дівіці – до 100 осіб [12, 70].

Чернігівський губернський староста М. Савицький за ставленням до влади ділив населення на два табори: прибічників Гетьманату (обстоювали принципи власності й порядку) і прибічників більшовизму та розбою. Перші, на його думку, переважали, однак були налякані і боялися відкрито виступати проти бунтівників [9, 243-244]. Його наступник М. Висоцький зауважував суттєву підтримку місцевим населенням повстанців («злочинців») – переховувало партизан, забезпечувало їх продовольством, попереджало про переслідування й арешти. В опозиції до влади перебували, зокрема, єврейська молодь, вчителі,

земські діячі [9, 250-252]. Підтримка місцевого селянства багато в чому й забезпечила тривалу діяльність окремих військових груп на території Чернігівщини.

Повстанці грабували поміщиків, убивали їхніх службовців, дезорганізували роботу на цукрових плантаціях та збір урожаю. Жертвами терору ставали й хуторяни, представники духівництва. Однак терор проти заможних верств сільського населення та представників гетьманської адміністрації [9, 265; 10, 98; 17, 255; 6, 367] відвернув від повстанців широкі верстви селянства й повстання не набуло масового характеру.

Підготовку до повстання вели два основні центри: Веркіївська група на чолі з П. Марунею (до 300 осіб) і Городищенська група М. Кропив'янського (більше 500 осіб) [13, 79]. Остання виступила передчасно, на добу раніше, 5 серпня 1918 р. У наступі на Новгород-Сіверський було задіяно до 5 тис. осіб [12, 73-74]. Веркіївська група, навпаки, зволікала з виступом на Ніжині, у якому повстанці не отримали допомоги від робітників міста – обіцянка зібрати 200 осіб, як з'ясувалося пізніше, була провокацією [13, 80; 15, 221]. Повстанську боротьбу було фактично припинено після захоплення німцями 13-14 серпня 1918 р. обозу Веркіївського загону [10, 99].

У Ніжинському повіті було оголошено воєнний стан. Для боротьби з повстанцями залучалися німецькі війська, Державна варта, хліборобські загони, які формувалися із добровольців (заможних землевласників). Німецькі війська знімалися з фронту, передислоковувалися з інших регіонів – так на Чернігівщину було перекинута дві дивізії [13, 91], а до Ніжинського повіту – 10 тис. осіб [10, 98]. Оскільки повстанці зіпсували телефонну мережу, тож деякий час був відсутній зв'язок із повітом. Начальники дільниць Державної варти із залишками своїх військ переїхали до міста [9, 266]. У цей час покинули службу дві сотні козаків-піхотинців, які не отримали платні за службу, і у розпорядженні повітового коменданта залишалося 26 кінних козаків. Німецькі війська у боротьбі з повстанцями використовували запальновальні снаряди, практикували масові підпали селянських хат [17, 254]. У Ніжинському повіті, за деякими даними більшовиків, було розстріляно до 3 тис. селян [12, 75], хоча сам А. Бубнов свідчив про розстріли більше 150 осіб [10, 100]. Масові репресії й арешти унеможливили нову хвилю виступів у Чернігівському повіті, заплановану на 21-24 серпня [9, 259-261]. Зазнавши великих втрат, повстанці оголосили демобілізацію. Відступали майже за 200 верст, за демаркаційну лінію, окремими групами, пішки, потягом, вдаючи військовополонених [12, 75].

Отже, Чернігівське повстання зазнало поразки. У селах запанував ще більший терор з боку німецьких військ і місцевої адміністрації. Зокрема, було оновлено склад усіх волосних управ Ніжинського повіту [7, 132]. У цей же час губернський староста М. Висоцький докладав багато зусиль щодо дотримання законності під час судового переслідування й пом'якшення покарань учасників повстання [18, 6-7; 7, 136-137].

Причини поразки повстанського руху на селі більшовики намагалися проаналізувати 8 вересня 1918 р. на 4-му пленарному засіданні ЦК КП(б)У в

Орлі. Під час обговорення питання «Бойові дії повстанців в Україні» секретар ЦК КП(б)У Г. Пятаков і голова ВЦВРК А. Бубнов («ліві») підтримку ЦК партії ініціативи М. Кропив'янського пояснювали прагненням селян (навіть тиском) розпочати повстання. Причини поразки Чернігівського повстання «ліві» вбачали у рисах селянського життя, відомих соціал-демократам ще з початку XX ст.: селянство пасивне й неорганізоване, нездатне захопити політичну владу, а його роль полягала у вимотуванні ворога в партизанській боротьбі [11, 130, 133-134, 141]. А. Бубнов досвід Чернігівського повстання вважав корисним для подальшої партизанської війни в Україні, яку мали вести ударні загони із нейтральної зони, залучаючи місцеве селянство [11, 135]. Помилки під час організації повстання А. Бубнов визнав десь через місяць (він дійшов висновку про стихійність повстання і «консультативну», а не керівну, роль більшовиків [11, 164]).

«Праві» (Е. Квірінг, С. Шварц), прихильники тривалої партизанської боротьби, відповідальність за невдалий виступ покладали насамперед на Г. Пятакова та А. Бубнова, звинувативши їх у некритичному ставленні до інформації з місць, переоцінці політичної ситуації та тактичних прорахунках при розробці плану воєнних дій. Захоплення політичної влади «праві» пов'язували із зростанням революційного руху в Австро-Угорщині та Німеччині й зміцненням радянської влади в Росії [11, 137-139, 141].

«Чому не піднялися на повстання інші губернії?», – відповідь на це запитання українські більшовики намагалися знайти на нараді представників військово-революційних комітетів України 7 жовтня 1918 р. З'ясувалося, що більшовицькі ревкоми в Одеській, Харківській, Катеринославській, Київській губерніях виявилися неготовими до повстання. На Поділлі була велика кількість зброї, але власного війська більшовики тут не мали. У Київській губернії відбулися два невдачі виступи [11, 158-162]. Від Харківської губернії ніжинські повстанці не отримали допомоги ні людьми, ні грошима [19, 176]. Тут не було як низових виконавців [11, 141], так і зв'язку з селом – лише в Ізюмському повіті діяли два селянські загони [20, 13]. Від Полтавської губернії на допомогу чернігівським повстанцям виїхали 43 особи, але вони спізнилися [11, 162]. Отже, відсутність більшовицького впливу серед селянства й необізнаність організаторів повстання із ситуацією на місцях ще на підготовчому етапі спрогнозували його невдачу.

Дискусію про ставлення до селянського руху та селянської революції українські більшовики продовжили на II з'їзді КП(б)У 17-22 жовтня 1918 р. у Москві. У цей час керівництво партії констатувало третю хвилю підйому селянського руху (після Київського й Чернігівського повстань) і намагалося визначити шляхи і засоби залучення селянства до політичної боротьби. Українські більшовики категорично відкидали національний характер селянської революції, на якому наголошував Л. Каменєв, і обстоювали ідею революції пролетарської [21, 113, 126-127, 139, 143-144]. Загалом більшовики зосередилися на економічних причинах селянської революції й перебільшили значення

соціального розшарування у селянському середовищі, яке, на їхню думку, відбувалося у другій половині 1918 р.

Аналізуючи причини поразки селянських виступів на Чернігівщині, зауважимо такі об'єктивні чинники: недостатній військовий досвід і слабка дисципліна повстанських формувань [22, 213]; відсутність телеграфного і телефонного зв'язку між повстанськими загонами [12, 74; 13, 80]; матеріальна невідповідність до тривалих військових операцій проти регулярного війська (у середині липня на Новгород-Сіверщині повстанці одягалися, хто як міг: «Той у свиті, інший у сорочці, а хто й без неї» [23, 220]). Негативно вплинули на перебіг Чернігівського повстання характерні для селянських бунтів попередніх часів чинники: локальний характер діяльності повстанців, паніка; самочинні дії селянських ватажків, «отаманщина», поширення бандитизму [12, 72, 76; 23, 221-222, 225].

Висновки. Чернігівське повстання 1918 р. стало одним із виявів селянської революції, однак селянство не складало основний кістяк повстанського війська (його організаторами були переважно військові). Кількість учасників Чернігівського повстання, принаймні у п'ять разів, була меншою ніж на Київщині. Більшовицькими організаторами були проігноровані національні мотиви селянської боротьби. Не сприяла збільшенню повстанських лав політика соціального розколу, ініційована повстанцями. Заможне селянство не підтримало збройну боротьбу на Чернігівщині. Німецькі війська, здобувши досвід боротьби із повстанцями Київщини, діяли рішуче й оперативно розгромили бунтівників.

Позиція керівників КП(б)У, які ініціювали Чернігівське повстання, межувала із політичною авантюрою, оскільки вони були поінформовані про відсутність більшовицького впливу на українське селянство. Значення цього повстання його організатори вбачали у здобутті досвіду для подальшої боротьби. Суб'єктивні чинники, зокрема підтримка планів та дій М. Кропив'янського частиною ЦК КП(б)У, призвели до дискредитації селянського повстання як складника ленінської ідеї аграрної революції, розпорощення військових сил і значних людських втрат.

Список використаної літератури та джерел:

1. Farenii I. The peasant revolution in theoretical views and political practice of Ulyanov-Lenin. *Східноєвропейський історичний вісник*. Дрогобич : Гельветика, 2019. Вип. 10. С. 58-65.
2. Качинський В. Аграрний рух за часів гетьманщини. *Літопис революції*. 1928. № 2. С. 76-95.
3. Хміль І. Повстансько-партизанська боротьба трудячого селянства України проти окупаційного режиму та гетьманщини (липень – листопад 1918 р.). *На захисті завоювань Великого Жовтня*. Київ : Наук. думка, 1982. С. 72-91.
4. Еткіна І. Реалізація аграрної політики Гетьманату П. Скоропадського в Чернігівській губернії. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* Київ : Інститут історії України НАН України, 2011. Вип. XVIII. С. 256-264.
5. Еткіна І. 1918 рік на Чернігівщині у сприйнятті селянства. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 рр.* Київ : Інститут історії України НАН України, 2013. Вип. 9. С. 113-125.

6. Еткіна І. Селянські повстання в Чернігівській губернії у 1918 р.: причини та спрямованість. *Сіверянський літопис*. 2018. № 1-2. С. 363-368.
7. Прудько В. Гетьманська влада і місцеве самоврядування на Ніжинщині (квітень – листопад 1918 р.). *Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 рр.* Київ: Інститут історії України НАН України, 2012. Вип. 8. С. 127-141.
8. Первый съезд Коммунистической партии (большевиков) Украины, 5-12 июля 1918 г.: протоколы. Киев : Политиздат Украины, 1988. 258 с.
9. Архів Української Народної Республіки. Міністерство внутрішніх справ. Справоздання губернських старост і комісарів (1918 – 1920). Київ : Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2017. 336 с.
10. Бубнов А. История одного партизанского штаба. *Летопись революции*. 1926. № 2. С. 94-100.
11. Из деятельности ЦК КП(б)У и ЦВРК в период между I и II съездами КП(б)У. *Летопись революции*. 1927. № 1. С. 120-173.
12. Точеный Н. Красные партизаны на Нежинщине. *Летопись революции*. 1926. № 2. С. 60-78.
13. Точеный П. Эпизоды августовских боев 1918 года на Нежинщине. *Летопись революции*. 1926. № 2. С. 79-93.
14. Шелыгин Я. Партизанская борьба с гетманщиной и австро-германской оккупацией. *Литопис революції*. 1928. № 6. С. 61-101.
15. Калита Г. 1918 рік на Ніженщині. *Літопис революції*. 1933. № 1-2. С. 210-224.
16. Давиденко С. Из истории Изюмского повстанческого отряда. *Летопись революции*. 1925. № 2. С. 32-35.
17. Пташинський П. КП(б)У організатор і вождь повстання проти гетьмана і інтервентів (1918 рік). *Літопис революції*. 1933. № 1-2. С. 225-281.
18. Смельянов В. Губернський староста. *Сіверянський літопис*. 1995. № 5. С. 3-8.
19. Кураш П. Повстання села Парафіївки на Чернігівщині. *Літопис революції*. 1928. № 3. С. 174-190.
20. Логинов В. Из истории гетманско-петлюровского подполья. *Летопись революции*. 1925. № 2. С. 11-17.
21. Второй съезд Коммунистической партии (большевиков) Украины, 17-22 октября 1918 г.: протоколы. Київ : Україна, 1991. 241 с.
22. Лазорський В. З повстанського руху на Полтавщині 1918 року. *Літопис революції*. 1930. № 2. С. 211-225.
23. Романченко Ю. З партизанського руху в «невтральній зоні». *Літопис революції*. 1929. № 5-6. С. 217-226.

References:

1. Farenii, I. (2019). The peasant revolution in theoretical views and political practice of Ulyanov-Lenin. *Schidnoieuropejskyi Istorychnyi Visnyk (East European Historical Bulletin)*. Drohobych : Helvetica, 10, 58-65.
2. Kachynskiy, V. (1928). The agrarian movement during the Hetmanate's time. *Litopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 2, 76-95 (in Ukr.).
3. Khmil, I. V. (1982). The rebel-guerrilla struggle of the working peasantry of Ukraine against the occupation regime and the Hetmanate (July – November 1918). *Na zahysti zavoiuvan Velykoho Zhovtnia (In Defense of the Conquests of the Great October)*: Collection of scientific papers. Kyiv : Scientific Thought, 72-91 (in Ukr.).
4. Etkina, I. I. (2011). Implementation of the agrarian policy of Hetman P. Skoropadsky in Chernihiv province. *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st. (Problems of History of Ukraine of the 19th – early 20th centuries)*. Kyiv : Institute of History of Ukraine, the National Academy of Sciences of Ukraine, XVIII, 256-264 (in Ukr.).
5. Etkina, I. (2013). 1918 in the Chernihiv region in the perception of the peasantry. *Problemy vyvchennia istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917 – 1921 rr. (The problems of studying the history of the Ukrainian revolution of 1917 – 1921)*.

- Collection of scientific papers. Kyiv : Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine, 9, 113-125 (in Ukr.).
6. Etkina, I. (2018). Peasant rebellions in Chernihiv province in 1918: causes and focus. *Siverianskyi litopys (Siveryansky Chronicle)*, 1-2, 363-368 (in Ukr.).
7. Prudko, V. (2012). Hetman's power and local self-government in the Nizhyn region (April – November 1918). *Problemy vyvchennia istorii Ukrainoskoi revoliutsii 1917 – 1921 rr. (Problems of studying the history of the Ukrainian revolution of 1917 – 1921)*. Collection of scientific papers. Kyiv : Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine, 8, 127-141 (in Ukr.).
8. First Congress of the Communist Party (Bolsheviks) of Ukraine, July 5-12, 1918: Protocols (1988). Kyiv : Political Publishing House of Ukraine (in Russ.).
9. Archive of the Ukrainian People's Republic. Ministry of Internal Affairs. Report of the provincial leaders and commissioners (1918 – 1920) (2017). Kyiv: Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies named after M. S. Hrushevskiy (in Ukr.).
10. Bubnov, A. (1926). The story of one guerrilla headquarters. *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 2, 94-100 (in Russ.).
11. From the activities of the Central Committee of the CP(b)U and the Central Military Revolutionary Committee in the period between the I and II Congresses of the CP(b)U] (1927). *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 1, 120-173 (in Russ.).
12. Tochenyi, N. (1926). Red guerrillas in the Nizhyn region. *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 2, 60-78 (in Russ.).
13. Tochenyi, P. (1926). Episodes of the August battles of 1918 in the Nizhyn region. *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 2, 79-93 (in Russ.).
14. Shelygin, Ya. (1928). Partisan fight against Hetmanate and Austro-German occupation. *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 6, 61-101 (in Russ.).
15. Kalita, G. Z. (1933). 1918 in the Nizhyn Region. *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 1-2, 210-224 (in Ukr.).
16. Davidenko, S. (1925). From the history of the Izium rebel unit. *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 2, 32-35 (in Russ.).
17. Ptashinskii, P. (1933). The CP(b)U organizer and leader of the rebellion against the hetman and interventionists (1918). *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 1-2, 225-281 (in Ukr.).
18. Yemelianov, V. (1995). The provincial governor. *Siverianskyi litopys (Siveryansky Chronicle)*, 5, 3-8 (in Ukr.).
19. Kurash, P. S. (1928). The rebellion of Parafievka village in the Chernihiv region. *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 3, 174-190 (in Ukr.).
20. Lohinov, V. (1925). From the history of the Hetman-Petliura underground. *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 2, 11-17 (in Russ.).
21. The Second Congress of the Communist Party (Bolsheviks) of Ukraine, October 17-22, 1918: Protocols (1991). Kyiv : Ukraine (in Russ.).
22. Lazorskii, V. (1930). From the rebel movement in the Poltava region in 1918. *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 2, 211-225 (in Ukr.).
23. Romanchenko, Ju. A. (1929). From the guerrilla movement in the «neutral zone». *Letopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 5-6, 217-226 (in Ukr.).

N. Kovalyova

CHERNIHIV REBELLION OF 1918: BOLSHEVIKS' ATTEMPT TO IMPLEMENT THE IDEA OF THE PEASANT REVOLUTION

Introduction. In 1918, Chernihiv province became the second center of the peasant rebel struggle aimed

at overthrowing Pavlo Skoropadskiy's Hetmanate. While the rebels of the Kyiv region supported the restoration of the UNR and the power of the Central Council of Ukraine, the organizers of the rebellion in Chernihiv sought the establishment of proletarian Soviet power with the participation of the peasantry. Their idea was consistent with the idea of the peasant revolution, developed in the ranks of the Bolsheviks' part of the RSDLP in the early twentieth century. The acceptability of the Leninist vision of the peasant revolution in Ukrainian realities makes it possible to test the development of the Chernihiv rebellion of 1918.

Purpose. The purpose of the study is to clarify the role of the Ukrainian Bolsheviks in the organization and the course of the rebellion in Chernihiv in the summer of 1918.

Results. The article analyzes the nature, the driving forces and the course of the rebellion in Chernihiv in the summer of 1918. The initiators of this rebellion were a part of the leadership of the CP(b)U – the «left» communists (G. Pyatakov, A. Bubnov). They tried to take advantage of the proximity of Chernihiv province to Soviet Russia and political instability in the Ukrainian State of Pavlo Skoropadskiy. The leader of the rebellion – «Colonel» Mykola Kropyvianskyi, who led the Nizhyn Headquarters, received extremely broad powers and a special trust from the party leadership. The Nizhyn Headquarters developed a carefully considered plan of military and organizational work to involve the peasantry in the rebel units. However, this plan was not implemented. Despite the peasant nature of the campaign, the backbone of the rebel forces in Chernihiv was military personnel (former officers of the royal army, Red Army men). The number of participants in the Chernihiv rebellion was at least five times lower than in the Kyiv region. German troops quickly defeated the rebels establishing martial law and making mass arson of rural houses. Reflecting on the reasons for the failure of the Chernihiv rebellion in September – October 1918, the «left» communists acknowledged their mistakes, in particular, the spontaneity of the rebellion and the «advisory» rather than leadership role of the Bolshevik Party.

Originality. The scientific novelty of the study is the coverage of the Chernihiv rebellion of 1918 in the context of the peasant revolution concept.

Conclusion. The Chernihiv rebellion in the summer of 1918, organized by the CC of the CP(b)U, became one of the stages of the peasant revolution. The reasons for the defeat of the rebellion were objective. The Bolshevik organizers ignored the national motives of the peasant struggle, exaggerated the importance of social stratification of peasants in 1918 r. and generally economical motives of the fight. The subjective factors such as support of Kropyvianskyi's ideas by a part of the CC of the CP(b)U led to the discrediting of the peasant rebellion as a component of the Leninist idea of agrarian revolution, dispersion of military forces and considerable loss of life.

Keywords: Chernihiv rebellion, peasant revolution, peasantry, CP(b)U, Bolsheviks, Mykola Kropyvianskyi, Hetmanate.